

2.1.2024

לכבוד

מר בצלאל סמוטריץ', שר האוצר
מר אבי דיכטר, שר החקלאות ופיתוח הכפר
מר משה ארבל, שר הפנים
מר אלי כהן, שר החוץ

מר יואב בן צור, שר העבודה
מר יעקב מרגי, שר הרווחה והביטחון החברתי
מר ניר ברקת, משרד הכלכלה
מר יצחק גולדקנופף, שר הבינוי והשיכון

בדוא"ל

שלום רב,

הנדון: הגירת עבודה בחסות המלחמה

הרינו פונים לכבודכם מתוך דאגה עמוקה, נוכח הקריאות ההולכות וגוברות ל"יבוא עובדים זרים", בפרט מחוץ לכל רגולציה ופיקוח, והצגת הדבר כפתרון קסם למצב אליו נקלע המשק הישראלי בעקבות מתקפת ה-7 באוקטובר. קריאות אלו, שנשמעות בתכיפות הולכת וגוברת מצד יותר ויותר סקטורים עסקיים, בתקשורת ובוועדות הכנסת, עלולות לשנות את צביון שוק העבודה בישראל ולסכל מאמצים בין-לאומיים ולאומיים בני עשרות שנים.

נוכח היתכנות השלכות שליליות רחבות-היקף וארוכות טווח כתוצאה מכניעה לאינטרסים מידיים, חלקם זרים, אנו פונים אליכם בדרישה כי החלטות על פתיחת ענפים להגירת עבודה, והרחבת או קביעת מכסות בהם, יתקבלו באופן מקצועי על בסיס המלצות של ועדה בין-משרדית שתוקם לנושא, שתקיים דיונים באופן פומבי תוך שיתוף מומחים ושיקול מכלול השיקולים הרלוונטיים. החלטות על העלאת מכסות; הרחבת ענפים; יבוא עובדים בלא הסכמים – אינן יכולות להיות מוכרעות רק על בסיס זעקות וקריאות ל"ידיים עובדות", אלא גם תוך ניתוח ההשלכות על עובדים בשוק המקומי; חיפוש חלופות אפשריות להגירת עבודה; השפעות אפשריות של הגירת עבודה על תנאי העבודה והבטיחות בענף הרלוונטי והשפעת הדבר על נכונות עובדים מקומיים לעבוד בו; קיומם של איגודים מקצועיים יציגים והסכמים קיבוציים/צווי הרחבה שיגנו על עובדים אלו; משאבי אכיפה ופיקוח רלוונטיים והיתכנות האכיפה בהם; היתכנות גלגול עלויות המעסיקים על העובדים שיוזמנו לעבוד בענף; ועוד ועוד ועוד.

בנוסף, אנו פונים בדרישה שלא להאריך או להרחיב מנגנוני גיוס חירומיים ופרטיים של מהגרי עבודה. מה שניתן היה להצדקה כפתרון חירומי, אינו ניתן להצדקה כמדיניות כללית וארוכת טווח, וכיום, כמעט שלושה חודשים לאחר מתקפת החמאס ב-7.10, יש להבטיח כי תוקפם של אלו לא יוארך, ובוודאי שלא יורחב לענפים אחרים.

להלן הדברים בהרחבה:

1. אין חולק כי מתקפת החמאס ב-7.10 והמלחמה שבאה בעקבותיה השפיעו באופן ממשי על המשק, בפרט על ענפי הבניין והחקלאות. חששם של העובדים לשלומם, לצד מניעת כניסתם של עשרות אלפי העובדים הפלסטיניים שהועסקו בענפים אלו ערב המתקפה, הביאו למחסור ממשי בעובדים. מסיבה זו, מדינת ישראל

גם קיבלה מיד בתחילת המלחמה החלטות חריגות, לאפשר הגדלת מכסות בענף הבניין ולאפשר גיוס חריג ומוגבל בזמן של 15,000 עובדים לענפים אלו מחוץ להסכמים הביטורליים.

2. אנו פונים אליכם כעת, קרוב לשלושה חודשים לאחר פרוץ המלחמה, מאחר שלצערנו, נראה שמה שגובש כפתרון חירומי ומוגדר, הולך וקונה אחיזה כפתרון קסם שאמור להתרחב ולהתקבע. לצערנו, לצד מעסיקים המצויים במצוקה אמיתית, יש גם גורמים שרואים את המצב הנורא שאליו נקלעה מדינת ישראל, כשעת כושר להסיר רגולציה, להזיל עלויות ולפרוץ כל סכר שנבנה בישראל בשנים האחרונות בתחום הגירת העבודה – והכל על חשבון האינטרסים הלאומיים של מדינת ישראל והעובדים עצמם, ישראלים וזרים כאחד.

3. נפתח במובן מאליו: עובדים זרים אינם מיובאים לישראל כחבילה מאמזון. הזמנת עובדים לישראל היא סוגיה מורכבת בעלת השלכות כלכליות, משפטיות, בינלאומיות, חברתיות ומוסריות כאחד. להזמנת והעסקת עובדים זרים יש השלכות על מעסיקהם, שימצאו עצמם חייבים מכוח חוק לשאת בעלויות חדשות ובירוקרטיות חדשות; על הענפים בהם הם יועסקו, שיהפכו להיות רווי הפרות זכויות באופן שיידחק יותר ויותר עובדים מקומיים החוצה מהם ויגביר את התלות של ענפים אלו בעוד הגירת עבודה; על תקציבי ועבודת משרדי הממשלה, שיידרשו לשאת בעלויות האכיפה והפיקוח עקב היקפי ההפרות הצפויים, בעלויות הסיוע לעובדים ולחלופין בהידרשות לסוגיות של שהיה שלא כדין שתיווצר במקרים אלו; על שוק הדיור (שכן עובדים זרים במאות אלפים צפויים להתגורר בישראל, בחלק מהמקרים בדירות שנועדו לסופי שבוע, ולעתים בדירות אחרות שמוסבות להלנתם); ועל יחסי מדינת ישראל עם מדינות המוצא של העובדים, כמו גם על יחסיה עם מדינות מערביות העוקבות אחר עמידתה בסטנדרטים בינלאומיים של מאבק בסחר בבני אדם והעסקה בתנאי עבדות. אין צורך לומר גם, כי הניסיון בישראל ובעולם מעיד כי ככל שתנאי ההעסקה ירודים יותר, שיעור גדול יותר של העובדים שהובאו לעבוד בענף מסוים, מוצאים עצמם בעבודה לא מתועדת בענפים אחרים, ורשויות האכיפה מאבדות עד מהרה כל שליטה במספרים גבוהים של מהגרים בשוק עבודה לא מתועד, מה שמביא להתרחבות בתופעות של הון שחור ומשפיע לרעה על הכלכלה ועל החברה.

4. ואכן, הגירת עבודה ממדינה ענייה למדינה מתועשת אינה רק עניין של התקשרות חופשית בחוזה עבודה בין שני פרטים. למעשה, היא לרוב לא עניין כזה בכלל. היא תעשייה רווחית שמגלגלת הון עתק בשחור, הן במדינות המוצא והן במדינות היעד, על גבם של אנשים נואשים שאינם בהכרח מתאימים לעבודה שאליה גויסו. בחסות נרטיב של "שוק חופשי" ו"הסרת רגולציה", מתבקש למעשה להסיג את ישראל אחורנית אל התקופות שבהן ישראל הייתה יעד פורה לסחר בבני אדם, שכל שנדרש מהם כדי להגיע לישראל היו דופק ועשרות אלפי שקלים לגורמי תיווך; ושבחסות החובות שנוצרו להם נאלצו להמשיך לעבוד בישראל גם במקרים של תקיפות מיניות מצד מעסיקים, אי-תשלום שכר ותנאי בטיחות מפירים. לא לחינם, הגירת העבודה הפרוצה לישראל תוארה בידי בית המשפט העליון כסחר מודרני בבני אדם, והיא תופסת מקום נכבד בדוח השנתי של מחלקת המדינה האמריקאית אודות עמידת מדינת ישראל בסטנדרטים הבינלאומיים של מאבק בסחר ועבדות. אך לפני שנתיים, נזכיר, הורד הדירוג של ישראל במדד – בעיקר בשל מצב מהגרי העבודה בה.

5. חרף כל האמור, הדרישות הנוכחיות ל"יבוא עובדים", שעל סופן ניתן ללמוד מהמצב הנוראי שקיים במדינות המפרץ, מושלכות לחלל האוויר בקלות ובקלילות. לצערנו, הניסיון מלמד, שסוף מעשה במחשבה תחילה. די להביט על הדוגמה הטרייה של ענף הסייעוד המוסדי, שבחסות משבר הקורונה נפתח להגירת עבודה מתוך תקוות המעסיקים בו להוזלת עלויות, והסתיים בכך שאלו גילו שהעלויות שבהן עליהם לשאת כעת הן גבוהות ביותר; הפסיקו לשלם את התשלומים הנדרשים; הפכו למעסיקים נטולי היתר בניגוד לדין; והפכו כ-90% מהעובדים בענף, נשים וגברים שהוזמנו מכוח הסכם מיוחד שנחתם לנושא עם ממשלת נפאל, לשוהים ללא אשרה מזה כחצי שנה. די להביט גם בדוגמה הטרייה של ענף החקלאות, שבו נפתח במיוחד גיוס חירום מחוץ להסכמים הביטראלי הענף, וזאת למרות שהמעסיקים עצמם, לפי דברי נציגיהם בכנסת, מעדיפים בעצם להמתין לעובדים שיגיעו מכוח ההסכמים.

6. כעמותה העוסקת מזה 30 שנים בסיוע לעובדים המוחלשים במשק, ישראלים ולא-ישראלים כאחד, ושמסייעת מדי שנה לאלפי עובדים בשוק העבודה השניוני, אנו רואים זאת מחובתנו להתריע מפני פריצת הסכר. פתיחת ענפים להגירת עבודה היא סוגיה מורכבת ורגישה, ואינה יכולה להתנהל רק על בסיס טענות למצוקות כוח אדם, שבענפים מסוימים יתכן שניתן לפתור אותן דווקא באמצעות שיפור רגולציה ותנאים שימשכו עובדים משוק העבודה המקומי (כמו גם השבה אחראית ומבוקרת של מי שמילאו תפקיד מפתח בענפים אלו עד ה-7.10 – העובדים הפלסטינים – כפי שלהבנתנו המליצו כלל הגורמים המקצועיים). העלאת מכסות עובדים זרים מחייבת הגדלת תקנים ותקציבי אכיפה, איוש תקני פיקוח ושיפור תנאיהם, וגיבוש מדיניות אחראית, ולא רק הגדלת מספרי היתרים. פריצת הסכמים ביטראליים, בפרט, נוגדת את פסיקת בית המשפט העליון ועלולה לדרדר עוד יותר את דירוגה של מדינת ישראל במחלקת המדינה האמריקאית.

7. נוכח האמור, נבקש כדלקמן:

א. להקים ועדה בין-משרדית מקצועית, שתקיים דיונים פומביים ופתוחים, תאפשר שמיעת מגוון קולות, ותגבש המלצות ביחס לאפשרות לפתוח ענף פלוני להגירת עבודה, ו/או הרחבת או קביעת מכסות בהם. לא יתכן שהחלטות אלו מתקבלות כיום בהחלטות ממשלה מבלי שקודם להן דיון ציבורי פומבי, כך שגורמים בעלי אינטרס ולובי לוקחים בהם חלק "מאחורי הקלעים" ומבלי לאפשר למומחים חיצוניים, ארגוני עובדים, ארגוני זכויות אדם וכיו"ב לקחת חלק פעיל בהם.

על ועדה כאמור לשקול בין היתר את השיקולים הבאים: השלכות פתיחתו של ענף פלוני להגירת עבודה, על עובדים בשוק המקומי; חלופות אפשריות להגירת עבודה כפתרונות אחרים למחסור בכוח אדם; השפעות אפשריות של הגירת עבודה על תנאי העבודה והבטיחות בענף הרלוונטי והשפעת הדבר על נכונות עובדים מקומיים לעבוד בו; קיומם של איגודים מקצועיים יציגים בענף והסכמים קיבוציים/צווי הרחבה שיגנו על עובדים אלו; זמינות משאבי ותקני אכיפה ופיקוח רלוונטיים והיתכנות האכיפה בענף; היתכנות גלגול עלויות המעסיקים מהבאת מהגרי עבודה על העובדים שיוזמנו לעבוד בענף; ועוד.

נציין כי לטעמנו הקמת ועדה כזו נדרשה אף טרם המלחמה, נוכח הקצב ההולך וגובר בשנים האחרונות של פתיחת ענפים חדשים והגדלת מכסות. מן הראוי כי הנושא ירוכז בידי גורם מקצועי, שיהווה כתובת לדרישותיהם של סקטורים עסקיים תוך ניהול דיון מסודר, פומבי וראוי.

ב. יש להקפיד על הרגולציה שגובשה על בסיס ניסיון שנצבר מזה שנים ולהימנע מגיוס פרטי ופיראטי באופן נרחב וארוך טווח של מהגרי עבודה. אין להאריך את מסלולי החירום שנקבעו בענפי החקלאות והבניין לגיוס 15,000 עובדים סה"כ מחוץ להסכמים הבינלאומיים, מעבר לתוקף שנקבע להם בהחלטות הממשלה; ובוודאי שאין לאפשר גיוס כאמור בענפים אחרים. נזכיר כי בית המשפט העליון מצא שגיוס פרוץ קשור קשר הדוק לסחר בבני אדם, ואף הוציא צו על תנאי בעתירה שביקשה לסגור את השמיים להגירה כזו – ומחק את העתירה נוכח ההתקדמות המשמעותית שנעשתה בנושא מצד המדינה. הצורך בפתרון חירומי שנולד עם תחילת המלחמה מובן לנו, אולם בכל הכבוד, בחלוף שלושה חודשים, על מדינת ישראל לפעול לגיבוש כלים אחרים המתיישבים עם מחויבויותיה ולהרחיק-ראות מעבר למשבר הנכחי.

8. נודה על קבלת התייחסותכם. אנו שומרים לעצמנו את הזכות לפנות בהמשך לערכאות, ככל שיתקבלו החלטות בניגוד לאמור לעיל.

אלעד כהנא, עו"ד
קו לעובד

בכבוד רב,

מיכל תגר, עו"ד

הקליניקה לזכויות עובדים, אוני' ת"א

העתק:
עו"ד גלי בהרב-מיארה, היועצת המשפטית לממשלה
מר אייל סיסו, מנכ"ל רשות האוכלוסין וההגירה
מר יוגב גרדוס, הממונה על התקציבים, משרד האוצר
מר ישראל אוזן, מנכ"ל משרד העבודה
עו"ד עינבל משש, ראש מינהל עובדים זרים, רשות האוכלוסין וההגירה
עו"ד דינה דומיניץ, מתאמת המאבק בסחר בבני אדם, משרד המשפטים
עו"ד הילה טנא גלעד, יעוץ וחקיקה משפט בינלאומי, משרד המשפטים
עו"ד שירי לב רן לביא, הממונה על זכויות עובדים זרים, משרד העבודה
חה"כ אליהו רביבו, יו"ר ועדת עובדים זרים